
ZE ZAHRANIČNÍ MISE

ZPRÁVA Z AFRIKY (3)

¹Martina POKORNÁ, ²Roman ŠINDELÁŘ

¹Univerzita obrany, katedra všeobecného lékařství a urgentní medicíny Fakulty vojenského zdravotnictví, Hradec Králové

²Univerzita obrany, katedra epidemiologie Fakulty vojenského zdravotnictví, Hradec Králové

Souhrn

Autoři prezentují problematiku africké země Libérie, ve které nyní pracuje autorka článku MUDr. Martina Pokorná jako pozorovatel mise OSN. Libérie se po letech občanské války pomalu zotavuje a mezinárodní organizace se podílejí na renovaci země a dohlížejí na křehké příměří.

Klíčová slova: Libérie; Monrovie; Pozorovatel; Mise; OSN.

Report from Africa (3)

Summary

The authors present problems of Liberia, an African country where Martina Pokorná, M.D., author of the article, is working as a UNO mission observer at the moment. Liberia has been slowly recovering after many years of civil war, and international organizations participate in the reconstruction of the country and observe the fragile armistice.

Key words: Liberia; Monrovia; Observer; Mission; UNO.

Jídlo a nemoci

Má dovolená v České republice nezačala tak, jak jsem si plánovala a přála. Už jsem se na všechny těšila a samozřejmě i na něco dobrého k jídlu. Je pravdou, že Afrika mě naučila si jídla a vody vážit. Proto jsem si po nočním letu na letišti v Bruselu koupila kávu a skleničku s čerstvě vymačkanými pomeranči. To chladící pití stálo 10 euro a mně to nevadilo. Seděla jsem mezi francouzsky šveholícími cizinci a užívala jsem si tu pohodu. V republice bych si nic takového za 10 euro nekoupila, ale Afrika mě naučila, že je někdy lepší si něco kvalitního dopřát. A tím pohoda skončila. Nějak jsem pozapomněla, že můj žaludek přivykl na africkou stravu a rázně se ozval, když mi maminka naservírovala mé oblíbené bramborové knedlíky se špenátem a pečeným králíkem. Příště už to neudělám.

Ted' už jsem zase zpátky v Africe. Díky mému egyptskému kolegovi jsem zažila neopakovatelné okamžiky při objevování nádherných míst Monrovie, jezdila jsem na krásných arabských hřebcích na místní farmě, která patří jeho příteli, či pozorovala nádherný západ slunce nad oceánem – pochopila

jsem, co znamená „enjoy your time“. Jediné, co mě velmi limitovalo a přivádělo zejména po ránu k šílenství, byla má reaktivní artritida na amébovou infekci, kterou jsem z počátku trochu podcenila a teď se z toho již druhý měsíc dostávám. Naštěstí již nyní ujdu i delší vzdálenost s minimálními obtížemi a spotřeba nesteroidních antirevmatik klesá. Poučilo mě to snad již dostatečně, takže nyní při jakýchkoli známkách infekce zasahuji ihned. Prostě jsem Evropanka a ne Afričanka. Zlatá bezpečná střední Evropa, bez všudypřítomných parazitů, virů, bakterií, škorpiónů, jedovatých hadů a emocionálních domorodých černých obyvatel Afriky.

Nyní se však vrátím k osobním zážitkům a zkušenostem z místního prostředí, které mě osobně připadaly zajímavé a o kterých stojí za to napsat.

Čarodějnictví a woodoo

V Libérii je pro praktikování čarodějnictví užíván v místním nářečí pojem Zoe. Čarodějnictví není v těchto končinách vůbec ničím novým. Setkáváme se s jeho existencí již po několik staletí a také v mi-

nulém století bylo široce rozšířeno. Třebaže vznik a původ Zoe není znám, jeho vliv na liberijskou společnost je nepopiratelný. Podle Liberijců se každý setkal s působením Zoe, téměř každý má znalosti o čarodějnicích a jiných nadpřirozených jevech, a ačkoli v Libérii působí klasické církve, přesto zdejší lidé zůstávají v jakési slepé důvěře v tradiční čarodějnictví. Rozdíl mezi čarodějnictvím a africkou černou magií je ten, že zatímco čarodějnictví je umění působení vlivem a kontrolou nadpřirozených sil pomocí zlých sil, africká černá magie je skutečná nebo fyzická manifestace těchto nadpřirozených sil. Čarodějnictví, woodoo a africká černá magie jsou vzájemně propojené.

Důvodem, proč lidé v Libérii inklinují k čarodějnictví, stejně jako i v jiných částech světa, je několik. Zahrnují zejména snahu o získání moci, síly, vlivu, bohatství, konexí, vítězství nad nepřáteli apod. Výsledkem čarodějnického působení může být široká škála poškození a ublížení vytipované oběti, zahrnující změnu psychického stavu, fyzické onemocnění až smrt.

Setkání se smrtí

Tradiční místní náboženství jsem znala jen z pohledu amuletů, pomalovaných nahých dívčích těl a případného vyprávění starších kolegů. Do určité míry jsem zůstávala ukolébána přátelským chováním místních obyvatel a vůbec jsem netušila, na jakém sudu se střelným prachem jsem si dovolila na těchto 12 měsíců usadit. To trvalo až do 28. dubna tohoto roku. Z velitelství sektoru, pod které spadá naše AOR (Area of Responsibility), jsme byli požádáni o zjištění podrobností o vyhozené situaci v Bong Townu – mimochodem před válkou jedno z nejkrásnějších a nejkulturnějších měst Libérie s mezinárodními školami a sídly nadnárodních organizací. Shodou okolností druhý den měla toto město navštívit prezidentka Ellen Johnson-Sierlafová. Počátkem nepokoju bylo zmizení malého chlapce a s tím spojené zadržení podezřelé osoby na místní policejní stanici (nově otevřené za účasti místní honorace pět dní předtím). Obyvatelům města se zadržení podezřelého nezdálo dostatečné, takže místní policejní stanici vypálili, zdemolovali a místní policisty pro jejich „neschopnost“ radikálního řešení zbili. Zadržený byl však prozřetelně předtím převezen do jiného zařízení. Ono vůbec v Libérii je vše řešeno velmi temperamentně. Například v případě automo-

bilové nehody, při níž ani nemusí dojít k těžkým poraněním, je nutné z místa raději co nejrychleji zmizet, protože následné lynčování a kamenování „viníka“ kolem se náhle vynořivším davem je zpravidla pro postiženého smrtelné.

Při našem příjezdu do Bong Townu jsme našli poklidně diskutující shromáždění s představitelem místní administrativy v budově školy. Vše probíhalo v tichosti až do chvíle, kdy bylo na břehu říčky nalezeno rituálně rozčtvrcené tělo pohřešovaného chlapce. Co se v tom okamžiku stalo, lze vidět snad jen ve špatném filmu. Ticho prolomil nárek několika desítek lidí, kteří se vyřítili z místní školy, poté se začal sbíhat dav, který začal převracet policejní auta, a nám nezbylo nic jiného, než také co nejrychleji naskočit do našeho nissanu. K opuštění prostoru jsme si bohužel vybrali špatnou cestu, která byla vzápětí obsazena ječícími postavami s mačetami v rukou a házejícími kamení. V tomto okamžiku jsme se skutečně začali obávat. Už jsem se viděla rozsekaná na kusy. Nevím proč, ale najednou jsem si vzpomněla na dokumentární film o událostech ve Rwandě. Měli jsme strach. Ten opravdový strach, který jsem do té doby nikdy neměla. Strach o vlastní život. Když člověk vidí ty mačety, tak se najednou strach změní. Ukrutná smrt. Už vím, proč pak chtějí lidé umřít rychle. Mají strach z té mačety...

Naštěstí příslušníci ghanského kontingentu, tzv. modré helmy, kteří dorazili na místo s UN policií, udrželi místní obyvatele v uctivé vzdálenosti. Střelbou, jinak to zde nejde. No a my jsme šťastně opusťili tyto rozbouřené vody.

Pouze jednu malou poznámku. Vojenský pozorovatel nenosí žádné zbraně – ani náznak použití zbraně či agresivního chování nesmí porušit křehké příměří mezi vojenským pozorovatelem a místním obyvatelstvem. Jeho nejúčinnějším prostředkem je schopnost komunikace, empatie a získání důvěry.

Co bylo důvodem této rituální vraždy, která je pro mě, jako pro ženu-matku absolutně nepochopitelná, je do tohoto okamžiku předmětem vyšetřování. Jedna verze vysvětlení se kloní k rituální vraždě s cílem získání převahy v lokálních volbách, které se budou v blízkém čase konat. Ale, kdo ví?

Vstup dívek do světa dospělých

Co mě na jedné z mých cest po Libérii zaujalo, byla nádherně pomalovaná těla místních dívek. Zejména pak v oblastech, které jsou vzdáleny od Mon-

rovie a hůře dosažitelné z hlavních cest, se stále ještě udržuje tento zajímavý zvyk a rituál. V určitém období dospívání (nezávisle na příchodu první menstruace, na rozhodnutí rodičů či příbuzných nebo na věku, ale spíše na psychické a fyzické vyspělosti dospívající dívky) nastává zasvěcení do tajů dospělosti. Ve skutečnosti jde o předávání informací starší ženou o vedení domácnosti, využití léčivých bylin, o příznacích a léčbě některých onemocnění. Během tohoto období se dívka každé ráno zdobí bílou hlinkou složitými ornamenty a je přísný zákaz, aby se jí kterýkoli muž dotkl. Toto vše mi připadalo velmi pěkné a rozumné až do okamžiku, kdy jsem přinesla k diskuzi fotografie těchto dívek do „mé“ nemocnice, kde trávím většinu svého volného času, a uviděla znechucení na tvářích místních sestřiček, kterých si osobně neobyčejně vážím. Bylo mi vysvětleno, že toto období se zároveň spojeno s tzv. malou obřízkou (klitoris a malé stydké pysky) těchto mladých dívek za absolutně nesterilních podmínek, povětšinou jedním nožem určeným pro všechny a doprovázené následnou infekcí. Opět jedna z věcí pro mě v 21. století zcela neakceptovatelných a nepochopitelných. Zlatá Evropa.

Dostupnost lékařské péče v AOR (Area of Responsibility)

Hned na začátku by bylo dobré specifikovat velikost oblasti, o které budu psát. Jedná se o dva okresy (Kakata a Gibi) v kraje Margibi a jeden okres (Todee) z kraje Montserrado. Počet obyvatel si netroufám odhadnout a na oficiální statistiku z předválečného období se spoléhat nedá. Rozlohou by se dala tato oblast porovnávat s naším krajem.

V rámci okresů Kakata a Gibi je 12 státních nebo veřejných klinik, včetně hlavní nemocnice C. H. Rennie Hospital v Kakatě, a 9 soukromých klinik. Slovo klinika se mi až přičí vyslovit, protože toto zdravotnické zařízení lze jen velmi těžko srovnávat s čímkoli v naší republice. Většinou se jedná o zchátralou zděnou budovu, ve které pracuje v lepším případě kvalifikovaná sestra, v horším zdravotnický pracovník bez adekvátního vzdělání. Možná, že větší výpovědní hodnotu o stavu těchto klinik budou mít přiložené snímky z jedné z těch lepších, která je značně finančně podporována z NGO „Save the

Children“ a „humanitární pomoci Evropské unie“ (viz barevná příl. s. I–IV).

V okrese Todee jsou 3 státní či veřejné kliniky a několik soukromých klinik, vedených zdravotnickými pomocníky. V celé oblasti působí pouze 2 erudovaní lékaři. Samotná dostupnost zdravotní péče je velmi nedostatečná, a to z několika důvodů:

- velká vzdálenost, kterou musí překonat pacienti povětšinou pěšky;
- chybějící dopravní prostředky a sjízdné cesty mezi vesnicemi;
- chybějící prostředky pro transport pacientů (sanitky), které jsou dostupné jen v hlavním městě Libérie a v rámci pokrytí kaučukových plantáží, pokud je vlastníkem zahraniční společnost.

Problém dostupnosti zdravotní péče vede často k využívání způsobů tradičního léčitelství. Je běžně praktikováno zejména v oblastech, kde je absolutně nedosažitelná možnost moderní zdravotnické péče. Místní lidé vědí, že využití služeb místních „lékařů“ léčitelů může být nebezpečné, ale tato léčba je levnější a dostupnější než kvalifikovaná léčba v místní nemocnici či klinikách. Někdy se pro tyto lékaře bez potřebné kvalifikace, kteří používají k léčbě technik vyhrazených pouze pro erudovaný personál, používá termín „Quack Doctor“. Bohužel část pacientů se stává obětmi těchto neerudovaných lékařů léčitelů. Mezi nejčastější výkony, do kterých se tito lidé pouštějí, jsou apendektomie, hernioplastiky, císařský řez. Jen během mého působení v místní nemocnici jsme několikrát urgentně přijímali pacienty pro komplikace po neodborné léčbě, zejména komplikace vzniklé během těhotenství a porodu.

A co bude přístě? Vzhledem k častému výskytu malárie v mém týmu a zajímavým nálezům komplikací, zejména splenomegalie při chronické malárii, viděných a léčených v C. H. Rennie Hospitalu v Kakatě, bych se chtěla tímto onemocněním, jež je spolu s tuberkulózou a HIV jedno z nejčastějších onemocnění na africkém kontinentu, zabývat ve své další zprávě z Afriky.

Z Libérie zdraví Martina Pokorná

Do redakce došlo 3. 7. 2007